

MARIA PILAR PEREA

ANTONI M. ALCOVER I EL CATALÀ DE L'ALGUER

1. Introducció

El 1906, dins el marc del *I Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, Bernhard Schädel (1906: 415-420) assenyalava la necessitat d'aplicar un mètode rigorós —que avui en dia és plenament vigent— per emprendre l'estudi científic del català: dur a terme un exhaustiu treball de camp que abastés les varietats parlades en les diferents comarques.

Alcover, altament receptiu a les propostes d'Schädel, adobades amb les seves pròpies iniciatives, aplicà estrictament aquesta metodologia amb una finalitat triple: l'elaboració d'un diccionari, la confecció d'una gramàtica i la recopilació de la flexió dels verbs catalans més representatius. Així, com ressegueixen les pàgines del *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* (BDLC), el 1902 Alcover inicia un seguit d'eixides filològiques que es clouen el 1928 (cf. Moll (1962) i Rotger (1928)). Els materials aplegats en aquestes excursions basteixen essencialment el *Diccionari Català-Valencià-Balear* i l'edició de *La flexió verbal en els dialectes catalans*. La gramàtica, malgrat l'al·lusió explícita dels materials que es van recollint en els diferents viatges amb aquest finalitat, no va arribar a ésser publicada. Com a pas intermediari entre la recopilació de les dades i la seva edició definitiva resten un conjunt de quaderns de camp, que inclouen observacions, anotacions i materials dialectals diversos, en algun cas inèdits.

Dotze dels esmentats quaderns, una còpia dels quals ha estat cedida generosament per Francesc de B. Moll Marquès, han permès la completió del cinquè volum de *La flexió verbal en els dialectes catalans*, obra editada per l'Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura (1929-1933). Aquests quaderns, de dimensions i continguts variables integren, a més de les formes verbals, un conjunt d'informacions dialectals relatives a diferents localitats catalanes. Materials algueresos de tipologia diversa es troben repartits entre els volums VIII i X¹. El volum X inclou

la conjugació de la majoria dels verbs de *La flexió verbal*. Les dades del volum VIII, en canvi, estan repartides formalment en dos apartats. El primer, més breu, comprèn les pàgines 3, 4 i una part de la pàgina 5, i presenta determinades observacions sobre la fonètica algueresa, la disposició dels clítics pronominals i aspectes morfològics com la formació del plural; el segon apartat, més extens, es desenvolupa de la pàgina 160 a la 168 i amplia els aspectes anteriors amb morfologia verbal i qüestions lèxiques.

L'objectiu del present article no és només presentar aquests materials dialectals procedents de l'Alguer² sinó analitzar la seva representativitat real en relació amb l'època en què foren recollits, mitjançant observacions que proven de sistematitzar fenòmens que en alguns casos romanen només insinuats. En efecte, l'estudi d'aquestes dades permet situar cronològicament alguns aspectes característics propis de l'alguerès que han sofert una modificació amb el pas del temps. És el cas, per exemple, de la despalatalització de [ɲ] i [ʎ]. Altres aspectes, lleugerament ampliat, fornirien sens dubte informació suficient per donar cos a la gramàtica³ que Alcover hauria desitjat. D'altra banda, aquestes dades permeten confrontar les realitzacions de l'època amb les actuals i assenyalar-ne les discrepàncies. En darrer terme, cal destacar la recopilació de materials lèxics que apareixen en l'esmentat quadern, i que no han estat recollits pel DCVB.

El cos del present escrit es divideix en tres parts: en primer lloc, es fa un breu esment de la visita que féu Alcover a l'Alguer l'any 1913; en segon lloc, es realitza una al·lusió succinta al treball de camp desenvolupat per Alcover; finalment, diverses observacions complementen els materials algueresos apareguts en els quaderns de camp, especialment en el volum VIII.

2. L'anada a l'Alguer

Al conjunt de viatges que Alcover realitzà a tot el domini català per recollir material dialectal cal adjuntar els que dugué a terme amb finalitats formatives —tant filològiques com culturals— a l'estranger. Certament, el 1907, Alcover viatja per primer cop a Alemanya, Àustria, Suïssa i Itàlia, amb una finalitat doble: l'estudi lingüístic, d'una banda, i la pràctica de l'alemany i el coneixement de les manifestacions artístiques i culturals d'aquests països, d'una altra. Posteriorment, el 1912, aquest cop durant tres mesos, Alcover visita França, Anglaterra, Bèlgica, Alemanya i Suïssa. En aquest viatge estableix contactes amb Gilliéron, Rousselot, Jud, Gauchat i altres lingüistes i dialectòlegs del moment. L'any segü-

ent, Alcover torna a França, Anglaterra, Suïssa i Itàlia per tal d'assistir a conferències i de refermar els vincles establerts amb diversos lingüistes francesos i italians. Complementàriament, en aquest viatge, visita l'Alguer durant tres dies per tal de fer-hi enquesta dialectal i recollir la conjugació de diversos verbs que adjuntaria al seu recull de *La flexió verbal*.

Quan Alcover establí els primers contactes amb l'Alguer a través de Joan Palomba i d'Antoni Ciuffo (Ramon Clavellet), que havien participat, juntament amb Guarnerio⁴, amb sengles comunicacions en el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, feia més de quaranta anys que la correspondència entre Milà i Fontanals i Josep Frank, professor de gimnàs a l'Alguer, havia servit de motivació per despertar l'interès dels catalans per aquesta ciutat sarda.

Alcover, interessat per essència en les varietats dialectals del català, no dubta a fer estudi de l'alguerès. Addicionalment, a més de la replega de la flexió verbal, les pàgines del dietari que recull aquest eixida deixen entreveure un seguit d'impressions i consideracions sobre aquesta estada (vegeu BDLC VII, 347-353) de caràcter sociolingüístic, no massa afalagadores, per cert, en relació amb el futur de l'alguerès⁵.

Durant els tres dies d'estada, Palomba l'acull a casa seva i a més de fer-li aclariments sobre la varietat algueresa li facilita quatre o cinc nois de la seva escola per desenvolupar la conjugació. Per bé que alguns d'aquests nois són substituïts per uns altres durant l'enquesta, sota la supervisió de Palomba i del seu pare, enllesteixen la conjugació de més de setanta verbs.

3. El treball de camp

Una visió dels aspectes específicament metodològics del treball de camp desenvolupat per Alcover pot trobar-se a Montoya (1992) i d'una manera superficial a Moll (1962) i, naturalment, en les notes del BDLC, escrites en un to marcadament emfàtic i descriptiu pel mateix Alcover. Així, no ignorem la seva preferència pels informants joves, molt sovint adolescents, i l'ús d'una enquesta de caràcter exhaustiu que recollia bàsicament aspectes morfològics i lèxics, però que es complementava amb aspectes fonètics i sintàctics.

L'accés als quaderns de camp ha permès d'obtenir el contingut parcial dels qüestionaris d'Alcover en forma dels anomenats "punts d'escorcoll"; és a dir, del conjunt d'aspectes elicitats en cada població. Aquests punts d'escorcoll estan numerats i fan referència especialment a qüestions de tipus fonètic.

Com ja s'ha esmentat en la introducció, les dades que el quadern

de camp VIII conté sobre l'Alguer estan repartides en dues seccions. La primera, que obre un apartat que integra també informacions sobre altres localitats⁶, aplega informació fonètica, morfològica i lèxica. Els aspectes fonètics fan referència a fenòmens vocàlics i consonàntics. La morfologia ofereix observacions —no totalment sistemàtiques— sobre la formació del plural, els pronoms personals, els demostratius, diverses formes verbals, els clítics pronominals, els indefinits i les preposicions. Des del punt de vista del lèxic, el quadern inclou també un breu glossari. Les dades de la segona secció, que amplien els aspectes de la primera, es basen, pel que fa a la fonètica, en el qüestionari, format per uns cinquanta-set ítems que presenten els diversos punts d'escorcoll. Tots els punts, però, no estan respostos i, malauradament, resten alguns aspectes per completar.

Aquesta informació més àmplia ve encapçalada pel títol "D'Alguer" i un seguit de dates escrites al començament de cada full, que es troba farcit de comentaris dialectals desordenats, els quals semblen reflectir les informacions obtingudes cadascun dels dies en què fou desenvolupada l'enquesta. Tanmateix, cap d'aquestes dates (31 de març, 4 d'abril, 7 d'abril, 10 abril, 13 d'abril de 1919) coincideix amb la data en què Alcover visità oficialment l'Alguer (del 23 al 25 de juliol de 1913). S'hi inclou també una observació genèrica que fa referència a aspectes demogràfics: "A l'Alguer hi ha de catorze a quinze mil ànimes. N'hi ha de catorze a quinze mil, més mancu (poc sà poc llà), d'habitants a l'Alguer", la qual també apareix a "Notes de Gramàtica Catalana" (BDLC X, 517-519).

Per bé que algunes de les dades relatives als informants enquestats (edat, procedència, ocupació, nombre de subjectes entrevistats...) resten recollides en les parts del BDLC que tracten de les diverses eixides, aquestes informacions no són sistemàtiques ni completes. Els quaderns de camp, a més de les observacions dialectals que conté, completen una bona part de les dades sobre les persones entrevistades i permeten d'obtenir un retrat aproximat de l'informant ideal cercat per Alcover. Pel que fa a la recopilació de la flexió verbal realitzada en el viatge a l'Alguer de 1913, el quadern de camp X inclou el nom dels subjectes entrevistats, però no hi fa constar l'edat. El nom dels informants de l'enquesta de 1919 consta en la pàgina 160 del quadern VIII, i llur edat, com pot observar-se, supera gairebé en tots els casos l'adolescència: D. Josep Uzay, capità de la gureta (goleta) Balear, 44 anys; D. Juan Pais, mariner, 33 anys d'edat; D. Càlminu Uzay, 17 anys; Josep Cataldi, 28 anys.

Conjecturant sobre la datació de la darrera enquesta —que ara com ara esdevé una incògnita— pot pressuposar-se o bé que Alcover tornà a visitar l'Alguer el 1919, tot i que no en deixà constància enlloc, o bé —com podrien suggerir els oficis que consten de dos dels subjectes

enquestats, es tractaria d'una enquesta feta als mariners d'un vaixell alguerès o que comptés amb una tripulació algueresa. La incògnita s'accentua encara quan s'observa que una petita part dels exemples plasmats en aquest quadern serveixen per il·lustrar les característiques sobre l'alguerès que apareixen en el *Bolletí* de 1913.

4. Els quaderns de camp

L'aplec de material dialectal de tipus morfofonològic que apareix en els quaderns de camp tingué com a destinació fonamental *La flexió verbal en els dialectes catalans* i també va tenir repercussions en el DCVB; d'altra banda, els materials de tipus lèxic complementen les cèdules que anaven enviant els col·laboradors de l'*Obra del Diccionari* en la realització progressiva del *Diccionari Català-Valencià-Balear*. A més, i pel que fa a l'Alguer, una petita part dels materials de caràcter fonètic i morfològic han servit per il·lustrar els trets principals de l'alguerès que consten en les pàgines 351 i 353 del *Dietari* de l'eixida a l'Alguer. El present apartat se subdivideix en dues parts que fan referència a la informació continguda en els dos quaderns de camp —X i VIII— relatius a l'Alguer. Després de comentar la tipologia de les informacions del primer quadern, es descriuen els materials del quadern VIII, que poden sistematitzar-se en quatre grups genèrics: morfologia, fonètica, sintaxi i lèxic.

4.1. El quadern de camp X

Aquest quadern de camp recull, d'una banda, la flexió de la setantena de verbs editats en *La flexió verbal en els dialectes catalans*. Com és sabut, aquesta obra és la recopilació més completa que existeix en terres catalanes i molt probablement en altres territoris sobre la flexió verbal. Aquest recull, sistematitzat per F. de B. Moll, s'ha completat actualment amb els verbs que haurien aparegut en el cinquè volum —*pondre, romandre, vaig (auxiliar), venir, veure, viure i voler*—, i amb d'altres verbs que posseeixen un caràcter secundari. Així, *La flexió verbal* compta ara amb 117 verbs de 170 localitats, la qual cosa suposa un augment de 46 verbs i de 41 localitats en relació amb els verbs i localitats que apareixen en els volums de l'Oficina Romànica. Els verbs enquestats, agrupats en tres conjugacions, amb una segona conjugació, al seu torn, subdividida en quatre apartats en relació amb la forma de l'infinitiu, i amb l'addició d'un conjunt de verbs especials⁷, són els següents:

I conjugació (verbs en -ar): cantar, II conjugació: IIa (verbs que conserven intacta la consonant radical): córrer, doldre, rebre, remetre, témer, valer; IIb (verbs que canvien en "u" la consonant radical): beure,

caure, coure, creure, deure, moure, ploure, riure, seure, traure; IIc (verbs de doble consonant radical): entendre, perdre, prendre, rompre; IIId (verbs de consonant radical 'sc'): conèixer, merèixer, nàixer, parèixer; III conjugació (verbs en -ir): bullir, collir, consentir, cosir, dormir, fugir, lluir, mentir, munyir, obrir, omplir, partir, pudir, sentir; conjugacions especials: anar, dir, eixir, ésser, estar, fer, haver, morir, poder, tenir.

El conjunt total de l'obra integra unes 469.000 formes verbals que, en el cas de l'Alguer es concreten en 2.613.

El quadern de camp X, doncs, permet de completar la flexió algueresa del volum cinquè, que no s'arribà a publicar mai, i incorpora encara la conjugació d'altres verbs, que serveixen per enriquir el panorama verbal. Així, s'afegeixen 21 verbs més, que es poden encaixar fàcilment en les subdivisions traçades per a *La flexió verbal*.

I conjugació: ancrunar, cantar, colgar, triurar⁸; II conjugació: IIa: remetre; IIb: creure, ploure, seure; III conjugació: acudir, cosir, escopir, partir, sentir, tossir; conjugacions especials: escriure, morir, tenir, venir, veure, viure, voler.

4.2. *El quadern de camp VIII*

Aquest quadern és atípic quant al seu contingut, si es compara amb la resta dels dotze que completen la flexió verbal, atès que no es limita a oferir la conjugació dels diferents verbs ni inclou solament unes informacions complementàries a la conjugació, sinó que introdueix aspectes fonètics, sintàctics i lèxics rellevants de diverses localitats i, addicionalment, una part destinada a la llengua antiga que hauria servit previsiblement per complementar la part del DCVB que registra les obres i els textos antics on es contextualitzen determinats mots.

4.2.1 *Les formes verbals*

Pel que fa a la morfologia verbal, aquest quadern inclou la flexió completa del verb de la primera conjugació 'pascurar' (pèixer). Complementàriament, recull altres formes verbals flexionades⁹:

4.2.1.1. *Present d'indicatiu*

Primera persona del singular¹⁰: jo damán, jo tróp, jo mirr (mir) an allà, jo anvik / envik (envii), no ma fik (fij) a passar ió sál, io no polt (port) arrés (res), jo fum, llevar: jó llef, provar: io prof, privar: jo priif, anunciar: anunz, renunciar: ranunz tot, enviar: ió anvik, confiar: ió kunfik, batiar: batik, menjar: io m[é]ntj], dimostra: io dim[ó]lstr.

Segona persona del singular: lu¹¹ fas (fas, facio).

Tercera persona del singular: eλ séw, tram[o]ra (tremola).

Primera i segona persones del plural: muzaltrus treballém, vuzaltrus treball áw (així fan la primera i segona persona plurals)¹², damanau.

Tercera persona del plural: De istiu íjín (ixen) las pússas, pozéssin (posassen).

4.2.1.2. *Futur i condicional*

Tangariva¹³ / tangará (tendra)¹⁴, ansangaré: encendré, ansangariva: encendria, prugarà (plourà), batigaré (batiaré), envigaré, configuraré amb a tu, digaré, digariva, renunciaré.

4.2.1.3. *Infinitiu*

Vera (veure), béwra¹⁵, pr[ó]wra (ploure), carrar (traginar ab un carro), carrà farina (carretejar), triurà (batre), apa[ʃ]la(r) els animals (fer-los pasturar a pastura, d'altri), astrunirà¹⁶ (estornudar, fer un oís), diwra o dira (dir).

4.2.1.4. *Formes imperatives*

Felmata (ferma't), aturata! (atura't), acostata! (acoste't), ambárata un aré! (ature't un alá), s[é]lguisa! (se sega).

4.2.1.5. *Formes flexionades*

PARLAR- present d'indicatiu: io pal, tu pal·les, ell pal·la, pal·lem, pal·lau, ellus pal·lan. <Alcover, a més, inclou la següent observació:> Aquí la doble ela es casi ela seua, casi diuen tu palas, ell pala, muz. pal·[e]m, vuz. pal[á]w¹⁷.

BESAR- present d'indicatiu: ís bas (bes), tu bazas (beses), ell baza (besa).

LLAURÀ - present d'indicatiu: ís ʎar[etʃ]¹⁸, tu ʎaure[dʒa]s, eʎ ʎaure[dʒa], muzaltrus ʎaurem, vuzaltrus ʎauraw, els ʎaure[dʒa]n; imperfet¹⁹ / futur / condicional: io llaurava, io ʎauraré, ʎaurariva; present de subjuntiu: que io ʎawre[dʒ]i, ʎawre[dʒ]is, ʎawre[dʒ]i, que ʎaurem, que ʎaureu, que ʎawre[dʒ]in.

PASCURÀ²⁰ (pasturar) - present d'indicatiu: io pastur[etʃ] i pascu·r[etʃ], pasture[dʒ]as i pascure[dʒ]as, pasture[dʒ]a i pascure[dʒ]a, pastur·em i pascurem, pasturaw i pascuraw, pasture[dʒ]an i pascure[dʒ]an; imperfet d'indicatiu: pasturava i pascurava; present de subjuntiu: que pasture[dʒ]i i pascure[dʒ]i, que pasture[dʒ]is i pascure[dʒ]is, que pasture[dʒ]i i pascure[dʒ]i, pastur·em i pascurem, pasturew i pascurew, que pasture[dʒ]in i pascure[dʒ]in; imperfet de subjuntiu: voliva que io paskuressa, paskuresses, paskuressa, paskuréssem, paskurésseu, paskuressen²¹.

<Observacions:> No tenen l'auxiliar vaig ni el pretèrit perfet simple, just tenen i usen lo perfet compost: he llaurat²².

4.2.2. Aspectes fonètics

4.2.2.1. Vocalisme

Alcover recull a través d'observacions i exemples l'inventari fonètic de l'alguerès, que consta de set vocals tòniques amb quatre graus d'obertura. Pel que fa al vocalisme àton, la distinció entre /a/ i /e/ àtones, per bé que en alguns mots cultes i semicultes es pot considerar efectiva (vegeu Caria (1990: 39 i n. 37)), el més habitual és la reducció a [a] en tots els contextos. Alcover fa constar aquest fenomen en els tres primers punts del qüestionari; tanmateix, el quart punt sembla indicar, tot i que no hi fa constar exemples, que la 'e' àtona inicial i medial es pot realitzar 'e'. Pais (1970: 60) recull un conjunt de mots que es pronuncien amb 'e' àtona: general, gentil, generós, veritat...

Pel que fa a la sèrie posterior, la [u] és la solució constant per a les /o/ i /u/ àtones. Heus-ne ací els comentaris relatius a aquests aspectes vocàlics²³.

(1.) La *a* àtona *final* (*roba, companya, casa*) = La *a* àtona final és [a]²⁴.

(2.) La *e* àtona *final* (*pare, torre, medje*) = La *e* àtona final és [a]: oma (home), dira (dire, dir), exempla o ezempra, fe[dʒ]a.

(3.) La *a* àtona inicial o medial = Tota *a* és castellana.

(4.) La *e* àtona inicial o medial = La *e* medial i inicial és [e]²⁵.

(5.) La *o* àtona = La [o] àtona és sempre [u].

<Exemples de 'e' tònica:> En [sél] (cel); l'inf[è]l (infern), kafé, té, kafé, ja tr[é]w.

<Altres comentaris:>

La [ə] mallorquina²⁶ no la fan [ɛ] sinó [e]: *ɛ*etra - *ɛ*etras, káza - kázaz.

(10.) La [ɔ] és molt o poc uberta? = La [ɔ] uberta no és tan oberta com a Balears; casi sembla [o], però no ho és.

La 'o' la fan casi [u]: tut (tot)

<Diftongs:

Pot observar-se que no hi ha simplificació ni monoftongació. És remarcable, d'altra banda, la solució al[ɫ]gua, curiosament amb palatal implòsiva. Caria (1990: 44) documenta la forma 'algua' com a conseqüència del fenomen de rotacisme ja des del segle XIX, que inicialment convivia amb una solució 'argua'. Veny (1984), però, conjectura que la forma actual 'algua' prové d'una anterior *allgua (com la transcriu Alcover) amb [ɫ] en lloc de 'i':>

glori, pacienci = <mots proparoxítons> gr[ɔ]ria, ast[ɔ]ria, pasensia²⁷.

(44.) [kɔtrə], [liɔl], [əngɔŋ]? = *cuatra, igual, anyuan*²⁸.

(51.) *llenga o llengua?* = llengua.

[ajgə], [ajguə]? = al[ɫ]gua (*aygua*) ajgu (*aigua*).

4.2.2.2. Consonantisme

<Només es fa esment d'alguns aspectes consonàntics: el tractament dels sons fricatiu palatals i africats, la conservació de la labiodental sonora, els grups consonàntics finals o fenòmens d'epèntesi o metàtesi.>

(16.) fetxe, metxe, carruatxe? = (africades palatals) fe[dʒ]a (fedge), llengua[dʒ]a (llenguatge), parasta[dʒ]a (prestatge).

(17.) a[ɲ], barranx, caballx? = Un a[ɲ] - dos ans, ba[ɲ] - bans, anga[ɲ] - angans; cavall - cavals; un an o aɲ (una mica de ɲ) / dos ans, un ɲók²⁹ (lloc), lét (lacte).

<Es detecta la despalatalització de [ɲ] seguida de consonant.>

Aquest ítem està relacionat amb el (57.): [-ɲs] torna -ns?

fij, ny, cabey - remell, cavall: = bons cabełs, periłs, cabełs negres, perils³⁰ grans.

<Tot i l'existència d'un fenomen de despalatalització de la [ɲ] seguida de consonant (cavals (cavalls, fills), Veny 1984: 108-109), Alcover no transcriu les solucions laterals sinó palatals. Tanmateix, detecta el procés de despalatalització en posició final, iniciat pels joves, però mantingut encara pels vells.>

kab[eɲ] (els vells) / kab[el] (els joves)³¹.

(18.) Divenres, cènre, tòñre = (-d- epentètica) divendras, cendra, trenda (tindre).

<En efecte, per bé que el grup romànic N'R pot tendir a mantenir-se sense l'ús d'una 'd' epentètica (vegeu Veny 1984: 108), hi ha solucions on aquest suport pot aparèixer. El cas de *trenda* implica addicionalment una metàtesi.

Els exemples següents manifesten diversos fenòmens d'assimilació dels grups consonàntics finals:>

(20.) caps o cats? = un cap - dos cats³².

arcs o ars? = un alk (arc) - dos als.

parts o pars? saks o sats? = una palt (part) - duas pals; un sak - do sats.

(21.) camp - cam, llamp - llam = un camp - dos cans, un llamp - dos llans, temps - tens.

alt, vent o al, ven = maralt (malalt) - malals³³.

(22.) cor(t), or(t), mar(t), mar(c): (-r finals) c[ɔ]rr, [ɔ]rr, purr (pur); durr (dur).

<No hi ha, doncs, epítesi postvocàlica.

La 'r' final, per bé que apareix en alguns monosíl·labs (Pais 1970: 66), en general no es pronuncia: pe la ma(r), tal com recull Alcover.>

(23.) La [ʒ] inicial es [dʒ], [ʒ]? La [ʒ] és sempre [dʒ] (fora en alguns noms).

(30.) passeja, maneja, negreja? = (fricatives prepalatals) passadʒa = passetjar.

(33.) fava o faba = Distingeixen la *b* de la *v*.

(40.) bosks o boskus? = un bosk - dos bosks i boscus.

safrejs, safreits, safredjus, safretxus? = un txafare[tʃ] - dos txafarets.

aquests, aquestus, llests, llestus = akest - akestus.

(41.) pejs o pexus? fejs o féjus? = un pe[ʃ]- dos pe[ʃ]lus; cara[ʃ] - cara[ʃ]lus (calaix).

<La fricativa es pronuncia sense segregació de la iod.>

(42.) altre, atre, atru = un altrú³⁴.

(42 (bis)) nosaltres, nosaltrus, etc.? = muzaltrus - nuzaltrós.

(56.) βαλλῶ, ἐσπάλλῶ? bal·lṵ, espal·lṵ.

<Pel que fa a aquests grups consonàntics, la pronúncia algueresa reflecteix, segons Veny (1984: 109) el manteniment d'un estat arcaic del català.>

<Altres fenòmens:>

<L'alguerès no presenta iodització:> La *l* inicial llatina sona ll ([ʎ]). Mantenen la [ʎ]; no la fan [j]. Mun fill és una excepció: lu fil meu.

<En realitat, el que ocorre en aquest cas és un fenomen de despalatalització (vegeu Veny 1984: 108).>

La *s*- inicial es tx: txafaretx.

<En el següent exemple, sembla que no es manté l'articulació de l'oclusiva final en la realització del plural:> (frank) fra[ŋ] / dos frans.

4.2.2.2.1. *El rotacisme*

<Una de les característiques més representatives de l'alguerès és el rotacisme³⁵ —atribuït a la influència sarda—³⁶, fenomen pel qual la 'd' i la 'l' intervocàliques i la 'l' precedida o seguida de consonant modifiquen aquesta articulació en 'r': (-l-, -d- intervocàliques)> la gúra (la g[o]lla), m[e]za³⁷ (mensa) ruruna (rodona), r[o]ras (rodes), Salvaró (Salvador), carent³⁸ (calent); tramora (tremola).

<D'altra banda, la 'r' seguida de consonant passa a 'l'. Alcover en aquest cas recull>: La *r* que torna *l* és la intervocàlica i vocal + r + cons. (jaladí); (-r- seguida de consonant) p[ó]lt (port), alxibishas (arquebisbes).

<Addicionalment, la 'd' del grup -dr- intervocàlic és tractada com intervocàlica, de manera que es converteix en 'r' i genera amb la següent una vibrant múltiple: (llatí -TR- > -dr- > rr)> la p[é]rra (pedra).

4.2.2.2.2. *Fenòmens de fonètica sintàctica*

(46.) pej gros, pej petit = peʃ gros.

(47.) les -serres o let-serres = la -serras <les dues sibilants es fusionen.>

4.2.3. *Altres aspectes morfològics*

4.2.3.1. *Clítics pronominals*

<Exemples de diverses partícules pronominals>

- a) No pot hi³⁹ vení; pe⁴⁰ la publiká, pe publikala (per publicar-la).
- b) ki vu l'ha dit?; ma la vols duná; menza-na tu també (menge'n tu també); na dóna a tots (en dóna a tots); pe - na fe (per fer-ne).
- c) al mancu dóna'n (dóna-me'n) un bussí.
- d) venc a vus fer una visita; es vengut a mus visitar.
- e) venc per li dunà un franc; venc per ta dunà un franc; venc per ma dunà un franc; venc per mus dunà un franc; venc per vus dunà un franc.
- f) pe trubálu; pe vus trubá; pe ma trubá; pe mus trubá.

4.2.3.2. *Formació del femení*: aspés / aspeša (espès, espeša); amurós, -oza.

4.2.3.3. *Formació del plural*: els antics proparoxítons recuperen la nasal subjacent: un óma / dos ómans / tres ómans.

4.2.3.4. *Pronoms personals*: muzaltrus / vuzaltrus; el (els joves; els vells diuen e) ⁴¹.

4.2.3.5. *Articles*: lu ⁴² llibra (llibre); lu Prutató ⁴³ (Patró); lu nostru país (el nostre poble). No diuen mai poble ni pobre; la véw.

4.2.3.6. *Demonstratius*: akest - akestus/ akéj, akéja, akéjus, akéjas / akélus, akélas.

<Alcover també fa constar una forma 'esta' que, amb el sentit d'aquesta, s'utilitza precedint el mot 'nit' ⁴⁴: > Asta (esta) nit astem an akí / astau an akí.

Neutre: A[ʃ] no m'agrara (agrada).

4.2.3.7. *Possessius*: lu (lus) nostrus parəs / lus nostrus [dʒ]lɛrman / lu nostrus par'élns. A voltes fan sonar la -s. Ordinàriament diuen lu en lloc de lus: lus amics meus; las amigas mias; mun [dʒ]lɛrman; man [dʒ]lɛrmanas; mun para; sun para.

<S'utilitzen els possessius àtons davant els noms de parentiu.>

4.2.3.8. *Indefinits*: un altru.

4.2.3.9. *Numerals* ⁴⁵

<Cardinals:> u, una, dos, duas, tr[e]s, quatre, sink, sis, sét, vuyt, nów, déw, [onza], d[o]tza, tr[e]tza, kat[o]lza, kínza, s[e]tza, d[e]ss[e]t, divujt,

den[ə]w, vint, vint-i-ú, tr[e]nta, kwaranta, sinkwanta, xixanta, setanta, vujtanta, noranta, s[e]nt, dos[é]ns, tres[é]ns, kwatras[é]ns, sinks[é]ns, sis[é]ns, s[E]ts[é]ns, vujs[é]ns, n[ə]ws[e]ns, mil (velar), miriú (milió),

<Ordinals:> lu primé, lu sagon, lu tals[e]r, lu kwalt, lu de sink (cinquè), lu de sis (sisè), lu de s[é]t (setè), etc.

<Collectius:> dutz[é]na, quinz[é]na, vint[é]na, trent[e]na, kwaran[t]é]na, sinkwantena, xixantena, setantena, vujtantena, norantena, un santanal (centenar).

No diuen 10 cens ni onza cents, sinó 1000 i 100, 1000 i 200.

<Partitius:> un kwalt (quart).

<Múltiples:> dobra (doble).

4.2.4. Aspectes sintàctics⁴⁶

4.2.4.1. *Expressions comparatives*: Naral (Nadal) és festa més gran de la Puríssima; la Sardenya és més de gran de la Còrsega; lu Papa és lu més superior de tots. < El segon terme de la comparació s'introdueix amb 'de'.>

4.2.4.2. *Altres expressions*

No diu *arrés* (res). Hu sé c[é]lt (cert). N'hi *pos* mil més. Deu anys se fa murí lu babu. Vujtanz ara ha progut en dia de vuj (vuit anys fa ara que plogut en el dia d'avui). Fassima a prasantà (me presentí) a lu Bisba. No és ver (vero, verum). És ver. La vera coza saria /sigariva de fer a[j]í.

4.2.5. Aspectes lèxics

4.2.5.1. *Derivats*: Cumpa[ɲó] -ona; dʒovanot; pultó⁴⁷ (portassa); carr[ə]sa⁴⁸; carrossé (cotxer); carrussí⁴⁹ (cotxet); saltaf[ó]s⁵⁰ (carretó lleuger).

4.2.5.2. *Diminutius*⁵¹: granet; pultal (portal), pultaleta; dóna, dune-ta; kaza, kazéta; polta > poltalleta; finestra > finesireta, finestró⁵². Han perdut els augmentatius i just tenen els diminutius en -et, -eta.

<En efecte, el diminutiu es forma amb el sufix -et/a. No hi ha constància de l'acció de l'italià en relació amb el sufix -utxo i el logudorès -eddu/a (Veny 1984: 111; Caria (1990: 40).>

4.2.5.3. Camps lexicosemàntics

4.2.5.3.1. *Termes de parentiu*

Ninà(r)⁵³ una criatura: bressar lu minyú, minyuna; minyó / minyona (fins a deu anys); d'11 fins a 17 / 18 són juvanót / juvanóta; faní / farina. En casar-se deixen d'ésser farrins; yayu: jay, avi / yaya: àvia; parrí /

parrina⁵⁴; óma / ómans; lu babu⁵⁵ (pare); mun páre⁵⁶ / para; la mama; jo ba! (mon pare!, per cridar) / jo ma! (ma mare!, per cridar-la)⁵⁷; man (ma) [dʒe]rmana / mun [dʒe]rmà; mun tʃiw⁵⁸ (oncle) / ma tʃia (tia); o yà! (yayo) (per cridar-lo, padrí) / o yaya! (àvia) (per cridar-la); babaj⁵⁹! (oncle) (per cridar-lo) / mamaj! (tia) (per cridar-la); ma cuzina / mun cuzí; lus kunaʃuts (coneguts) meus / las cunaʃuras mias; las amigas mias / lus companyons⁶⁰ meus; las [dʒe]rmanas mias / lus germans meus.

<Manunta (1988: 81) completa aquesta llista encara amb els mots germanastre, germanastra i sogronji - sogronja ("els genitors d'un dels nuvis relativament als genitors de l'altre").>

4.2.5.3.2. *Els avantpassats*

Lus granz i nostrus; lus anticz i nostrus; lus bizayus⁶¹ nostrus.

4.2.5.3.3. *Tractaments*

Tu, vós, vosté (parlant a un); parlant a diferents no los diuen: vostés, sinó vuzaltrus; s[o] vangut an akí pe li dira a vosté aʃs; s[o] vangut an akí pe ta (te) dira a tu aʃs; s[o] vangut an akí pe ta vewra a tu; s[o] vangut an akí pel vewra a vosté.

4.2.5.3.4. *Unitats monetàries*

Un sów = 10 cent; dividinés = 15 cent; un rial = 50 cent; un ma-rial: 25 cent (mig rial).

4.2.5.3.5. *Expressions temporals*

Damà; després da damà (demà passat); avant⁶² d'ahir (fa dos dies); abant d'ahir (fa tres dies); lego⁶³ (aviat); lu majtí; la talda (tarda); angwaj⁶⁴.

<Els dies de la setmana:> dum[é]n[dʒ]a, dillunz, dimáls, dim[e]cræs, di[dʒ]ws, div[e]ndræs, div[e]nræs⁶⁵, dissatta, dissattæ.

<Els mesos de l'any:> [dʒané], [frabé], mals, mars, bril, ma[tj], [dʒuj], [dʒuriól], ag[o]st, kavirani⁶⁶ (setembre)⁶⁷, Santoaíni⁶⁸ (octubre), Santanria⁶⁹ / Sant - Anría (Sant Andreu) (novembre), Nal (Nadal) (desembre).

<Altres festivitats⁷⁰: > cad[e]an (els joves) / cade an (els vells) (cap d'any); lus tres r[e]jls; Santant[ó]ni; la Candarora (la Candelera)⁷¹; l'Anunsiada (25 de març); lu karrafari⁷² (Carnaval); lus ultis (últims) dies de Carra[ʃ]ari; kwaresma; dia de la s[E]ndra; Dia de Paskwa de Bril; dumen[dʒ]a de Palmas; dumen[dʒ]a de látzar (de Passió); dumen[dʒ]a de pa i peix (IV de Correna); dumendʒa III de Corema; dumen[dʒ]a II de Corema; Primé dumen[dʒ]a de kwaresma⁷³; Samana Santa; di[un]s sant; dimals sant; dim[e]cræs sant; di[dʒ]ous sant; divendræs sant; dissapta sant; Nostra senyora de les set dur[s]ls (dolors) / duruls: fan la [o] molt

tancada, así com [u]; lu dissatta sant batian lu ciri paskwal; lu mes de Maria; l'assancio (Ascensió); Paskwa de frors (flors); lu korpus; la Trinitat; Sant Juan; Sant Antoni; Sant Pere; Sant⁷⁴ - Ana; l'Assunta; la Festa de mi[dʒ]agost⁷⁵; las Marias (naixement de Maria); Sant Miquel; Lu Ruzari, Sant T[é]lmu (festes dels mariners); l'o-lu-sans (Tots-Sants); lus m[ó]lls (morts); la Puríssima (festa grossa); Santa Llussia; Naral (Nadal).

Festa manara⁷⁶. Naral és més pau. Festa de la Puríssima⁷⁷.

La Festa de Vajv[e]lt (Vallverd)⁷⁸.

4.2.5.3.6. Noms d'animals

Un murendu⁷⁹ (ase) / una murenda; burricu⁸⁰, hurrica; una mura (mula) / un muru (mul); multó (anyell); un cutxu⁸¹ (ca) / una cutxa (cussa); lu bécu⁸² (xot de llevar)⁸³; mascre (mascle); uvella; multó⁸⁴ (xot de llevar); an[dʒo]ni (anyell); la vaca; lu vitel·lu⁸⁵ / la vitel·la (vedell, videll); una ebba⁸⁶ (ego) / duas [e]bbas; un kaval⁸⁷ (diuen els joves) / kavaλ (diuen els vells); una niu⁸⁸ (pollina, quan naix és una niu); un gal (diuen els joves) / un gall (diuen els vells). El capità de 44 anys diu 'gall' i 'cavall' i els altres no. Els mariners que són més joves diuen 'gal'; gallina, ll[ó]ca. La gallina se [dʒ]lita λoca. Què fa aquesta gallina? E λokant! (està covant); pull[elt] (la 'e' sona casi [i]); p[ox]la / pu[λeta]; puλastra (pollastre); un [pó]lk (porc); un v[é]rru; pulkédú⁸⁹ (porcell) / la sua⁹⁰ (truja); rata, rató (mascla); la rata h[ó]ma (mascle) / la rata dona (femella); tribikis (llagosta, que es menja el sebrat); un dʒu (jou, parell) de bows⁹¹.

4.2.5.3.7. Arbres, arbustos i feines del camp

Vi[ŋ]la; ragina (raguina)⁹²; rabassó⁹³ (soca); lu salment; lu raim; un ascaru[dʒ]a; un burri[ó]ni (raïm gros); ascarutjar (anar darrere els vermadors i replegar els raïms que deixen); olival (olivar), abra de oliva⁹⁴ (olivera); ullastra (ujastre); quessa⁹⁵ (mata llantrisclera) < mata de quessa; astríngul (llantriscla)⁹⁶; anfilquirura (empelt d'olivera); un ullastre empeltat; una olivera jova; almutu (albó, caramutxa, porassa)⁹⁷; mata d'almutu (porrassa); pranta (planta); [t]lapa la térra (cava, romp); la raguina / duas raguinas (rels); ansirí (empeltar); varamà (vermar); un varamant (vermador); lu tr[ol]nc; las naus (branques); las fuλas; salment (sarment); al[dʒo]ra (era de batre)⁹⁸.

4.2.5.3.8. Cereals

Frument (blat); [ó]ldi (ordi); hiára (civada)⁹⁹; fanal[dʒ]a (cogula); farral[dʒ]a¹⁰⁰.

4.2.5.3.9. Fruites

Figa de Sant Juan (figues flors); figa deg[ol]st; figa bufal. bufals, figa

negra (albacor), figa parran[dʒ]ana (rotja), figa blanca (cucarella) > de Sant Juan (flors); figa de g[ol]st; huzinca (blanca); figa de ul (ull) de pal·diu (perdiu); figa parran[dʒ]ana [dʒ]univeza (color de vi); figa rurona (rodona) (martienca, n'hi ha de negres i de blanques); figa de c[oll] de dama; raim; raim pascari (negre, pell prima); figa rudʒal; figa ríndia (figa d'Índia, figa de moro).

<Manunta (1988: 34) afegeix encara la figa botanda.>

4.2.5.3.10. *Begudes*

Ánis (anís); aiguald[e]nt (aygordent).

4.2.5.3.11. *Embarcacions*

Un gussu¹⁰¹ (llaüt) / dos gussus (llaüts); mattigana: barca d'uns 30 o 50 pams de llarg.

4.2.5.3.12. *Oficis*

Un ofici (despatx) de notari; un ofici (despatx) d'advocat; mestre de néna¹⁰²; un ampr[éw] de sabater, de fuster, de teixidor. Empr[éw] vol dir ofici mecànic.

Un mariné / dos marinels / dos marine@s; un sabaté / dos sabatels / dos sabate@s; lu campanoru (pagès); un fariall[ʒ]u (ferrer); un pica parré (cantoner, trencador) / dos pica-parrels; mestra de par[e]lta (paleta); un ti[ʃ]jiró / dos ti[ʃ]jirols; un carratoné / dos carratonels / carratone@s; un λawradó / dos λawrar[o]ls; un pascaró (pescador) / dos pascarols; un pastor / dos pastols; lu balbé (barber) / lus balbels / balbells; lu dutorr (metge) / lus dutols; lu prufassorr / lus prufass[o]ls.

4.2.5.3.13. *Estris*

Un c[é]va¹⁰³ (covo amb ansa a cada banda); una sistella (que té l'ansa de banda a banda); una [dʒé]rra; l'ansa de la [dʒé]rra; lu c[é]l (coll); lu ventra de la gerra.

4.2.5.3.14. *Mots sards*

A més dels termes següents, indicats explícitament per Alcover, al llarg del recull hi ha un nombre destacable de sardismes: su g[el]ru (cel); su brazzu (el braç); sa g[ol]nca (el cap).

4.2.5.3.15. *Glossari*

[e]¹⁰⁴ s torna ll[o]nk¹⁰⁵ (llarg) / λark (ample).

Abalbatar: llaurar sense sembrar, fer goret.

Astratxo:¹⁰⁶ pedaç dolent.

Curridó (balcó).

De fora-vila.

La *maura*: és allà on munyen, és un espai redonenc, tancat de tanca (de feixos de llenya). Allà dins munyen.

Lo cuiri: la casa, a (sic) estan els pastors i hi fan el formatge; lu pobra¹⁰⁷ (*pobre* < *paupere*).

Llumins¹⁰⁸ (mistos).

Manku (menos).

Manura (madum).¹⁰⁹

[ɲéɲa fólta] / [ɲéɲa matanʒa].¹¹⁰

Prapobent (presumit).

Pulsassó (porfessó, processó).

Roba matan[ʒ]a (dolenta).

Saragueta (jac) (mot dels antics, jaqueta).

Som astrac¹¹¹ (cansat) de treballà.

Terra varaniri (llaurada tres voltes, que té tres rejes).

Un ampra¹¹² (aigua embassada, una bassa).

Un animal *amindat*,¹¹³ fermat en el camp amb una corda de cinc o sis brasses, que pugua pasturar sense fugir d'allà, pot anar i venir lo que la corda li dóna.

Un minyó bilbant¹¹⁴ (hirbant) (mal¹¹⁵

Un óma s[e]k / magra (magre).

Un razó (ganivet) de butxaca / de mesa; un razó (raó) de barba.

<Els mots següents corresponen al glossari inclòs en la primera part de les observacions sobre l'Alguer. Alguns dels mots següents són recopilats per Pais (1970: 67) per indicar una de les pronúncies de la 's'.>

A[ʒápiru]:¹¹⁶ adjectiu, de gust dolent en coses de menjar.

A[ʒaʒu]: lo braç del timó.

A[ʒ]eltu:¹¹⁷ peix sense escata, per l'estil del *tonno* italià.

A[ʒ]lu (tenir): tenir temps de fer una cosa.¹¹⁸

Asta[ʒ]oná: madurá.

Bazá < basiare.

Brá[ʒ]la: brasa / braʒé: braser.

Cami[ʒ]ot:¹¹⁹ la brusa dels mariners.

Txapa: cavas.¹²⁰

Txucu: embriac, gat.

Txupá: xuclar.¹²¹

5. Conclusions

En relació amb el temps, tot treball dialectal presenta dos moments:

el moment de la recopilació sincrònica de les dades i el seu tractament, i el moment de la contemplació diacrònica, que enceta estudis comparatius o permet prendre consciència d'una determinada evolució dialectal.

Els dialectòlegs actuals —tant en el marc de la dialectologia regional com en el de la dialectologia social—, fidels a les consignes i exemples de Schädel i Alcover, utilitzen l'enquesta o entrevista per obtenir respostes representatives de la varietat que desitgen estudiar. El pas del temps fa caduques aquestes dades, en el sentit de pèrdua de representativitat de la realitat, però no per aquest motiu esdevenen menys valuoses. Posseir dades lingüístiques del passat, amb la relativitat que implica aquest terme, i que aquestes siguin prou representatives, possibilita l'avaluació del canvi lingüístic i propicia l'elaboració de treballs contrastius.

Les dades extretes dels quaderns de camp d'Alcover, doncs, són útils per poder conèixer l'estat de l'alguerès en els dos primers decennis del segle XX i per valorar l'evolució d'aquest dialecte. Els materials dialectals, per bé que no totalment sistemàtics, permeten extreure les següents conclusions:

1) Es pot preveure l'existència d'un qüestionari-marc que recollia —possiblement amb un cert grau d'exhaustivitat— no només els aspectes fonètics que han aparegut en els esmentats quaderns de camp, sinó també qüestions de caràcter morfològic, sintàctic i lèxic, que haurien servit per completar satisfactòriament els tres grans projectes d'Alcover esmentats en la introducció.

2) Per bé que hi ha constància de les diverses fases d'enquestació, és molt possible que els quaderns de camp donin a conèixer altres enquestes realitzades en el període comprès entre 1902 i 1928 i facilitin dades que complementin les que ara es posseeixen.

3) Tot i algunes inconsistències en la transcripció de les dades, es valora positivament la representativitat d'aquests materials tant en relació amb la fonètica com amb la morfologia. Les aportacions lèxiques, prou nombroses, permeten completar algunes entrades del DCVB.

4) Una part del lèxic recollit reflecteix una notable influència sarda i, en canvi, una influència minsa del castellà.

5) Pel que fa a la morfologia verbal, les dades dels quaderns de camp han incrementat considerablement el nombre de verbs flexionats i de localitats enquestades.

6) Quant a aspectes fonètics, les transcripcions d'Alcover, malgrat algunes imprecisions, són indicadors fidels de la pronúncia algueresa de l'època, que en molts contextos s'ha mantingut fins als nostres dies.

7) Les observacions d'Alcover constaten processos d'evolució fonètica en marxa, com el cas de la despalatalització de les nasals i laterals, adoptat pel joves i mantingut pels vells.

En definitiva, el valor de la tasca dialectal d'Alcover plasmada en les seves obres editades es renova ara amb la recuperació dels seus quaderns de camp, que recullen, a més, noves dades dialectals, curulles de l'espontaneïtat que caracteritzava el que ha estat considerat el fundador de la dialectologia catalana.

Maria Pilar Perea

Universitat de Barcelona

BIBLIOGRAFIA

A.M. ALCOVER, (1908) "Una mica de dialectologia catalana", *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, IV, Palma de Mallorca, pp. 194-303.

Id. (1913), "Dietari de l'Eixida d'enguany a França i altres nacions per lo que's refereix a la filologia romanista", *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, VII, Palma de Mallorca, pp. 309-356.

Id. (1918a), "Eixida filològica", *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, X, Palma de Mallorca, pp. 65-76.

Id. (1918b), "Dialectes catalans i llur extensió i característiques principals", *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, X, Palma de Mallorca, pp. 519-522.

Id. (1918b), "Notes de Gramàtica Catalana", *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* X, Palma de Mallorca, pp. 517-519.

A.M. ALCOVER, i F. de B. MOLL, (1929-1933) *La flexió verbal en els dialectes catalans*, Barcelona: Anuari de l'Oficina Romànica (v. II (1929) [73] 1- [184] 112, v. III (1930) [73] 1- [168] 96, v. IV (1931) [9] 1- [104] 96, v. V (1932) [9] 2 - [72] 64).

A.M. ALCOVER, i F. de B. MOLL, (1961-1969) *2 Diccionari català-valencià-balear* (DCVB), Palma de Mallorca: Moll.

E. BIASCO FERRER, (1984) *Grammatica Storica del Catalano e dei suoi dialetti con speciale riguardo all'Algherese*, Tübingen.

R. CARIA, (1990) "L'alguerès des d'una perspectiva històrica" (1a part), *Revista de l'Alguer* 1 (1990), pàgs. 33-53; (1991) (2a part), *Revista de l'Alguer* 2, pàgs. 119-133.

A. CIUFFO, (1908) "Influències de l'italià y diferents dialectes sards en l'alguerès", *Actes del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, Barcelona, pàgs. 170-182.

A. GRIFFA (1922) "Els elements sards en el català de l'Alguer". *Butlletí de Dialectologia Catalana*, pàgs. 133-139.

H. KUEN, (1932/ 1934) "El dialecto de l'Alguer y su posición en la historia de la lengua catalana", dins *Anuari de l'Oficina Romànica*, V, 1932. Barcelona, pàgs. 121-177; VII, 1934, pàgs. 41-112.

F. MANUNTA, (1988) *Cançons líriques i religioses de l'Alguer catalana*, vol. 1, l'Alguer: La Celere Editrice.

- F. MANUNTA, (1990) *Cançons líriques i religioses de l'Alguer catalana*, vol. II, l'Alguer: La Celere Editrice.
- F. MANUNTA, (1991) *Cançons líriques i religioses de l'Alguer catalana*, vol. III, l'Alguer: La Celere Editrice.
- F. DE B. MOLL, (1962) *Un home de combat (Mossèn Alcover)*, Mallorca: Moll.
- F. DE B. MOLL, (1983) *Aspectes marginals d'un home de combat*, Barcelona: Curial edicions catalanes, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- B. MONTOYA ABAD, (1992) "Per una recerca de la llengua parlada en català", dins *Miscel·lania Joan Fuster, Estudis de Llengua i Literatura V*, a cura d'A. Ferrando i d'A. G. Hauf, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 391-417.
- A. NUGHES, (1993) "Mn. Antoni M. Alcover a l'Alguer per recollir la flexió verbal algueresa. 23-25 juliol del 1913", *L'Alguer* 29, pàgs. 9-16.
- J. PAIS, (1970) *Gramàtica algueresa*, Barcelona: Barcino.
- G. PALOMBA, (1906) *Grammatica del dialetto algherese oddierno*, Sassari.
- M.P. PEREA, (en premsa) *Complements a "La flexió verbal en els dialectes catalans"*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- D. RECASENS, (1996) *2 Fonètica descriptiva del català*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans [I.E.C.].
- J. ROTGER, (1928) *Don Antonio Maria*, Palma de Mallorca: Publicación del "Círculo de Estudios".
- J. ROVIRA BIDEGAIN, (1993) *Morfologia regular algueresa*, tesi de llicenciatura inèdita presentada al Departament de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona.
- J. SANNA, (1988) *Diccionari català de l'Alguer*, l'Alguer / Barcelona.
- B. SCHÄDEL, (1906) "Sobre'l porvindre dels estudis llingüístichs catalans", dins *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, Barcelona, octubre de 1906, Barcelona: Vicens-Vives, 415-420.
- J. VENY, (1984) *Els parlars catalans*, Palma de Mallorca: Moll.
- J. VENY, (1998) "Semblança de Mossèn Antoni M. Alcover", IEC.
- M.L. WAGNER, (1960) *Dizionario etimologico sardo*, Heidelberg: Carl Winter - Universitätsverlag.

NOTES

¹ Atès que només els cinc primers quaderns de camp dels dotze que recullen la flexió verbal presenten numeració i datació consecutiva, la resta dels quaderns, que no posseeixen un número d'ordre, el reben arbitràriament.

² Al llarg del 1999 es publicaran aquests materials (Perea (en premsa)) en forma de disposició ordenada de les dades dialectals, les quals, al seu torn estan agrupades per tipologies, però sin contenir comentaris específics que haurien allargat l'obra més del que l'edició permetia.

³ En efecte, i com mostra el *Dietari* de l'eixida a l'Alguer, la voluntat d'Alcover s'estenia més enllà de la recollida de les dades verbals: "Li he contat [al Bisbe de l'Alguer] l'objecte de la meua venguda a Alguer i l'obra que duim entre-mans de fer el "Diccionari" i la "Gramàtica de la Llengua Catalana", de la llengua d'Alguer..." (BDLC VII, 350).

⁴ Pier Enea Guarneiro, de la Universitat de Pisa, havia estudiat també l'alguerès i el resultat de la seva recerca havia estat presentat també al Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana en forma de comunicació: "Brevi aggiunte al lessico algherese".

⁵ Tot i el seu indubtable interès, no entrem a considerar les seves afirmacions perquè s'allunyen de l'objectiu d'aquest article.

⁶ A més de l'Alguer, s'indiquen una sèrie d'observacions sobre localitats enquestades, segons *La flexió verbal*, en diferents períodes cronològics (1909 —Granollers, Caldes de Malavella, Arbúcies, Sant Hilari Sacalm—, 1910 —Alacant, Alcoi, Vic— i 1914 —Vic, Reus, Valls, Vilanova d'Escornalhou— a més d'altres poblacions que no figuren en el recull verbal, com Hostalric, l'Argentera i la Canonja). Comptant que aquesta informació fou obtinguda en el moment de fer l'enquesta sobre la conjugació, cal pressuposar que aquest quadern de camp, com la resta dels que contenen informació verbal, és el resultat d'un buidatge previ dels quaderns de camp originals o de les anotacions realitzades en el moment de l'enquesta.

⁷ La divisòria verbal no explícita, però, que es tracti de verbs regulars o irregulars en sentit estricte. Així, Alcover ubica el verb *saber* amb els verbs de comportament especial. En canvi, *caber*, un verb de característiques molt similars a l'anterior forma part d'un dels subgrups dels verbs de la II conjugació.

⁸ Significa 'hatre'. Griera (1922) l'inclou com a sardisme.

⁹ Cal remarcar certes observacions relatives a la transcripció de les dades d'aquest quadern. Atès el caràcter de recopilació estricta que presenten els materials del quadern de camp, disposats desordenadament i sense sistematització, a Perea (en premsa) s'ha dut a terme una proposta d'agrupació per temàtiques generals, que respon a uns criteris amplis i que, en alguns cas, podrien permetre un altre tipus de catalogació. Aquesta voluntat de sistematització no ha alterat, però, cap de les anotacions realitzades per Alcover. S'han efectuat certes modificacions formals que faciliten la lectura i interpretació de les dades. D'una banda, cal destacar que, en contra del caràcter estricte de la transcripció fonètica que s'evidencia en *La flexió verbal*, en els quaderns de camp les realitzacions fonètiques es barregen amb les ortogràfiques, de manera que en alguns casos és difícil d'aïllar el fenomen que volen expressar. Per aquest motiu, i sense modificar la transcripció, s'han adjuntat els claudàtors davant els signes fonètics —actualitzats seguint la convenció de l'Alfabet Fonètic Internacional— per tal de separar-los de les grafies pròpiament ortogràfiques, en particular en els casos en què la seva absència pot induir a errors de lectura. D'una altra banda, es respecten les observacions que fa Alcover en relació amb determinats mots o expressions i es disposen, com va fer ell mateix, entre parèntesis. En aquest article, les nostres observacions s'inclouen o bé en nota a peu de plana, de manera que es desmarquen del text original, o bé en el cos del text, i aleshores s'intercalen entre els signes "< >", per indicar que no formen part de les anotacions d'Alcover. El signe únic "<" o ">" és utilitzat esporàdicament per Alcover per indicar la derivació d'un determinat ètim.

¹⁰ Cf. BDLC VII, p. 352, on Alcover observa el paral·lisme amb el balear en relació amb l'absència de desinència en el present d'indicatiu.

¹¹ Inclou el pronom neutre.

¹² Cf. BDLC VII, p. 352.

¹³ En tots els casos Alcover inclou un element velar en les persones del futur i del condicional (cf. BDLC VII, p. 352). Es preveu, però, una certa alternança —cf. les dades del mateix Alcover (§ 4.2.4.2. sària-sagariva) i també a *La flexió verbal*: hauria-bagariva; bauré-bagaré.

¹⁴ Verb tenir.

¹⁵ Sembla que les formes sincopades poden alternar amb les no sincopades [véra]-[véwra], [héra] ~[béwra] —cf. Manunta (1988: 68).

¹⁶ Però Sanna (1988), rebatent Blasco (1984: 95), indica 'estroniar' [astruniá(r)].

¹⁷ Alcover constata així el fenomen d'assimilació.

¹⁸ Tant llaurar com pascurar, verbs de la I conjugació, presenten un increment palatal, descrit per Pais i Palomba, el qual permet de subdividir aquesta conjugació en una subclasse amb extensió palatal, d'un tipus equivalent a l'increment palatal que presenten els verbs incoatius de la III conjugació. És possible encara fer una tercera subdivisió, integrada per verbs amb increment velar (cf. Rovira (1993) i Pais (1970: 127)), però Alcover no en va recollir cap mostra.

¹⁹ Les dades del present quadern no inclouen cap forma d'imperfet d'indicatiu de la II i III conjugacions, que en alguerès acaben, respectivament, en -eva i -iva, cf. BDLC VII, p. 352. Aquestes desinències semblen atribuïbles a una influència italiana, per bé que presenten similituds amb les solucions del Pallars.

²⁰ Vegeu el BDLC VII, p. 352 en relació amb la presència de l'increment palatal en els verbs pascurar i triurar.

²¹ Cal considerar la possibilitat d'un error en la transcripció de l'imperfet de subjuntiu, atès que *La flexió verbal*, concordant amb la realització actual, recull sistemàticament les desinències: [-esi, -esis, -esi, -ésim, -esiw, -esin].

²² Cf. BDLC VII, pp. 352-353 en relació amb 'vaig' com a auxiliar i amb la manca d'ús del perfet simple.

²³ La numeració que encapçala cada observació es correspon amb la numeració real del qüestionari. Només s'inclouen els punts d'escorcoll que compten amb resposta. N'hi ha d'altres que resten incomplets.

²⁴ Cf. BDLC VII, p. 351.

²⁵ Però al BDLC VII, p. 351, Alcover afirma: "Totes les ee àtones les fa sonar com a castellana o italiana".

²⁶ Com pot comprovar-se en alguns ítems del qüestionari, Alcover pren molt sovint el mallorquí com a varietat referencial.

²⁷ No hi ha, doncs, elisió de la vocal final.

²⁸ Pronunciat, segons Manunta (1988: 62), 'anguán'.

²⁹ Sanna (1988) no la transcriu com a nasal palatal sinó com a lateral palatal.

³⁰ Ara Alcover no la palatalitza.

³¹ Aquests exemples constaten el fenomen general de despalatalització de les palatals nasals i laterals. Kuen (1932), però, recull la solució despalatalitzada, sense vacil·lació.

³² En el BDLC VII, p. 353, Alcover relaciona aquests fets fonètics amb la formació del plural.

³³ En el plural no s'indica el fenomen de rotacisme.

- 34 Paral·lelament, es pot comprovar el tractament de la /implosiva.
- 35 Cf. BDLC VII, p. 352.
- 36 Vegeu Manunta (1988: 32).
- 37 Manunta (1988: 26) considera 'mensa' un castellanisme.
- 38 S'observa la conservació del grup de nasal més dental en posició final.
- 39 Com en altres exemples s'observa la disposició proclítica del pronom davant d'infinitiu. Cf. BDLC VII, p. 353, on s'indica que els pronoms *me, te, se, el, els, las, se, ne* i hi poden anar tant al davant com al darrere del verb.
- 40 Només es pronuncia la 'r' final quan la preposició va seguida de vocal.
- 41 Novament es constata que el fenomen de despalatalització de laterals té efectes generacionals.
- 42 Vegeu BDLC VII, 352, on Alcover afegeix a més les contraccions 'al' i 'als'. La primera es pronuncia [aʎ] davant noms que presenten una lateral palatal en posició final (gall, bull, cavall...). La segona es pronuncia [as].
- 43 El terme pot tenir dos significats (Sanna 1988): 1) Qui dóna protecció; 2) Sant al qual són dedicats un país, església, nació.
- 44 Vegeu Manunta (1988: 67) i Caria (1990: 40).
- 45 Vegeu Palomba (1906) per completar aquesta informació.
- 46 Alcover en el BDLC VII (p. 352) fa constar a més un fenomen de concordança del participi femení amb el complement directe.
- 47 A Sanna (1988) 'portó' pren l'accepció de porta d'entrada d'un palau, d'una església.
- 48 Griera (1922) el considera un sardisme i li atorga el valor de 'cotxe'.
- 49 Segons Sanna (1988) aquest mot fa referència a una 'petita carrossa a dues rodes, sense tapadura, tirada d'un sol cavall'.
- 50 Sanna (1988) la transcriu amb [ɔ] amb l'accepció de "carrossí lleuger, amb dues rodes".
- 51 El BDLC VII, p. 353, indica a més els sufixos augmentatius -aça ('donaça'), -ot ('animalot'), poc freqüent, i -o ('tauró' = taula grossa), manllevat de l'italià.
- 52 Però Sanna (1988) la transcriu 'finestró'.
- 53 Aquesta expressió no apareix en el diccionari de Sanna (1988).
- 54 Fa referència als padrins del bateig.
- 55 Es tracta d'un italianisme (Manunta 1991: 223).
- 56 La neutra final, que apareix en alguns mots, respon probablement a la forma mallorquina de referència.
- 57 Griera (1922), a més de considerar aquestes expressions com a resultat del caràcter arcaic de l'alguerès, les ubica, en el català continental, a Collsacabra i la Costa de Llevant. El DCVB contempla la 'o' inicial com una partícula que, anteposada al nom d'una persona, intensifica el valor de vocatiu en cridar-la. Kuen (1932), per la seva banda, considera que es tracta d'una influència sarda
- 58 Segons Griera (1922) es tracta d'un sardisme.

59 Per a Ciuffo (1906), a més de ser un manlleu del sard, aquest terme també s'utilitza amb els vells en senyal de respecte.

60 No s'utilitza en alguerès el terme 'company' (Manunta 1990: 174). 'Companyó' també pot fer referència a 'amic'.

61 Besavis.

62 El mateix mot presenta a continuació una transcripció diferent.

63 La pronúncia és amb [u] final.

64 Sanna (1988), transcriu la pronúncia despalatalitzada. Alcover, però, també adopta la [ɲ] per a les transcripcions d'alguns mots amb aquest so en posició final 'any'.

65 Hi ha vacil·lació en algunes transcripcions: amb epèntesi de -d- o sense, o amb neutra final. En el darrer cas ha de tractar-se d'un error.

66 Manunta (1988: 33) explica aquest sardisme pel fet que a tota la Sardenya fins al Cisme d'Orient s'usava el calendari bizantí, que començava l'any en setembre (cap d'any). Griera (1922) l'associa amb "Sant Miquel" i "setembre". La darrera accepció també és inclosa a Ciuffo (1906).

67 Procedeix de CAPUT ANI.

68 Procedeix de SANCTU GAVINU. Aquesta forma coincideix amb la sarda (Blasco 1984: 225).

69 Es tracta d'un sardisme. A Manunta (1988: 82) i també a Sanna (1988) apareix amb 'd'epentètica'.

70 A més d'aspectes temporals estrictes, aquest apartat ofereix informació molt vinculada amb el calendari litúrgic.

71 Segons Griera (1922) es tracta d'un arcaisme.

72 Manlleu del sard (Griera 1922; Sanna 1988).

73 Sanna (1988) indica que aquesta és la pronúncia habitual. Les representacions anteriors semblen manifestar unes formes més pròximes a les mallorquines.

74 La transcripció manifesta un fenomen d'elisió vocàlica.

75 Correspon, naturalment, al quinze d'agost (Manunta 1991: 39). Griera (1922) afegeix l'italianisme (Manunta 1991: 130) 'ferragosto' amb el sentit de "la Mare de Déu d'agost".

76 'Festa manada'. Vegeu l'exemple de Sanna (1988): «lo dia de Nadal és festa manada, també que no caigui en diumenge».

77 Aquestes frases estan ratllades en el text original.

78 Alcover fa constar l'únic mot que sembla manifestar una pèrdua del so palatal (vegeu Caria 1991: 125) en el sentit d'un pretès ieisme. Es tracta del topònim Vall-verd, que presenta també el fenomen de rotacisme, i delata la influència dels antics colonitzadors, probablement mallorquins.

79 Sardisme: su molente; gràficament: molendo.

80 Manunta (1988: 25) destaca l'ús del castellanisme 'burricu', per bé que, com fa constar Alcover, l'alguerès també usa el sinònim sard 'molendo'.

81 Segons Manunta (1991: 223), és un italianisme.

82 Sanna (1988) defineix 'beco' com a mascle de les ovelles.

- 83 Aquesta línia està ratllada.
- 84 El mascle de les ovelles també pot denominar-se 'moltró' (Sanna 1988).
- 85 Sardisme: su vitelu.
- 86 Manlleu del sard: sa eba.
- 87 En aquest exemple i en d'altres de posteriors, novament Alcover detecta el fenomen de despalatalització des d'un punt de vista generacional.
- 88 Alcover fa una transcripció incorrecta d'aquest mot, fruit d'una separació errònia entre l'article i el nom. Es tracta, en realitat d'"un aniu" (vegeu Griera 1922: 135). Sanna (1988) li dóna l'accepció de "fill de cavall"; pot ser tant femení com masculí.
- 89 Manlleu del sard: su porqueddu.
- 90 Sardisme: sa sue.
- 91 Manlleu del sard: su ju (su juale) (parella de bous).
- 92 Tot i que apareix al DCVB no consta a Sanna (1988). Segons Ciuffo (1906) és d'influència sarda.
- 93 Sanna defineix 'rabassó' en el sentit de "rabassa grossa: tronc del fondo de ram".
- 94 Per influència del sard, l'alguerès forma el nom dels arbres perifràsticament.
- 95 En català, llentiscle. L'alguerès per a aquest arbust té el nom d'astríngul. A Griera (1922) rep l'accepció de "vimera" i es considera un manlleu del sard. La influència del sard també es registra a Manunta (1991).
- 96 Segons Manunta (1991) fa referència a la "drupa del llentiscle". Es tracta d'un sardisme.
- 97 Aquest mot apareix ratllat en el text original.
- 98 Griera (1932: 134) complementa aquesta accepció amb la de "graner públic". Considera, com Ciuffo (1906), que aquest mot és un sardisme.
- 99 La transcripció ortogràfica proposada per Sanna (1988) no manifesta el fenomen de rotacisme: 'biada', 'fanaña' (forment salvatge; farratge).
- 100 Sanna (1988) 'herba' (hordeum murinum).
- 101 Sanna (1988) defineix 'gusso' com a "barca, a rem, a vela, per pesca".
- 102 Sanna (1988), a diferència de Kuen (1932), transcriu aquest mot amb lateral palatal inicial, així com Griera (1922).
- 103 En alguerès és masculí. En general, està fet de canya i de vergues d'ullastre (Manunta 1988).
- 104 Hauria de ser [sa].
- 105 Vegeu Kuen (1934: 47); Veny (1984: 115) i Caria (1990: 50).
- 106 Sanna (1988) recull 'estratxo' amb les accepcions següents: "1) roba de poc valor emprada per netejar, rentar en terra; 2) vestit de poc valor; mal reduït; 3) persona asai malalta, maltractada".
- 107 En realitat, la pronúncia popular és amb metàtesi (Manunta 1991: 13).
- 108 Aquest mot sard (luminu) ha passat al català a través de l'alguerès.

109 Sembla que hi digui això.

110 Adjectiu provinent del sard: caduc/a; poc bo, passat/ada.

111 Segons Griera (1932) és un sardisme.

112 Sanna (1988) recull el terme 'ampla' (femení) —pronunciat 'ampla' i no 'ampra'— amb el valor d'"allargament d'un riu; petita aigua corrent però lenta".

113 Segons Sanna (1988) 'amindat' és un manlleu que significa lligat i s'aplica als animals.

114 Sanna (1988) recull el terme birbant amb l'accepció de "furb, mal: que obra amb malignitat".

115 El comentari ha quedat incomplet.

116 Sanna (1988) recull dues accepcions del mot 'ajàpido': 1) fat, fada: sense sal; sense sabor; 2) persona estúpida.

117 Agelto, pronunciat amb [é] és el verat o la cavalla (Sanna 1988).

118 Temps de lleure (Pais 1970: 57).

119 També l'inclou Griera (1922) com un manlleu del sard. Li dóna l'accepció general de "brusa".

120 Xapar és definit per Sanna (1988) com a cavar; és a dir, obrir la terra amb la xapa.

121 Sanna (1988) no inclou aquest mot en el seu repertori. Recull únicament l'adverbi 'xupa-xupa.' El DCVB fa la mateixa equivalència que Alcover, 'xuclar', i el considera un castellanisme.